

Akateemikko Nikolai Ozeretskovskijn tietoja Vanhasta Suomesta v. 1785

Parin vuosisadan takaiset kuvaukset maastamme ovat nykyajan silmin katsottuna vähäiset ja niukkasanaiset. Mutta ns. Vanhaa Suomea esittelevät teokset ja muutkin kirjalliset tiedot ovat vielä suppeampia ja satunnaisempia. Sen vuoksi lienee aihetta selostaa N. Ozeretskovskijn matkakertomusta, joka on meillä ollut melkein tuntematon, mutta joka tutustuttaa lukijansa mielenkiintoisella tavalla Viipurin läänin itäiseen puoleen ja 200 vuoden takaisin oloihin.

Akateemikko Nikolai Jakovlevitš Ozeretskovskijn (1750—1827) teos »Putešestvie po ozeram Ladožskomu i Onežskomu» (Pietari 1792) ei ole pelkkä matkakertomus, vaan se sisältää tekijänsä uutterasti kokoamia tietoja näistä »melko tuntemattomista seuduista», varsinkin niiden luonnosta ja talouselämästä. Matkalle Ozeretskovskij lähti sen jälkeen, kun Pietarin tiedeakatemia oli suostunut hänen stipendianomukseensa ja hyväksynyt hänen matkasuunnitelmansa. Matkalla ei pitänyt viipyä kolmea kuukautta kauempaa, ja päätekohtana oli Äänisjärvi.

Kun Itä-Karjalan varhaisimmista tutkijoista on puhe, on syytä muistaa, että ensimmäisenä siellä kulki Suomen mies Erik Laxman, joka Pietarin tiedeakatemian jäsenenä liikkui v. 1769 ja 1779 Syvärin tienoilla.¹ Juuri Laxmanin matkat herättivät huomiota Venäjän hallitusviranomaisissa. Silloinen keisarinna Katariina II nimitti Aunuksen kuvernementin ensimmäiseksi kuuluiksan runoilijan G. R. Deržavinin, joka teki virkamatkan Poventsan kautta Kemiin kesällä 1785.

Saman vuoden kesäkuussa myös akateemikko Ozeretskovskij lähti matkalle ensin Nevaa pitkin Pähkinälinnaan ja sitten sieltä edelleen Laatokan vasenta rantaa, jota silloin nimitettiin »Viipurin rannaksi». Matkamies kiinnitti jo alusta pitäen valppaan huomionsa varsinkin maisemiin sekä kasvi- ja eläinkuntaan. Vuoleenjoen rannalla sijaitsi Miikkulaisten suomalaiskylä (*tšuhonskaja derevnja*). Täällä päin saattoi nähdä halkojen runsautta, niitä kun kuljetettiin Pietariin lautoilla. Kuuden virstan päässä olevasta Vuoleenjärven kylästä oli 20 virstan matka Matoksiin; täällä venäjänuskoinen pappi hyvin ymmärsi tšuhnien kieltä. Kokonaista 12 kylää kuului kreivi Ivan Andrejevitš Ostermanin alueisiin; alustalaisia oli yhteensä 976, sekä suomalaisia että inkeroisia.

15. kesäkuuta Ozeretskovskij oli seuraamassa Vuoleenjoen suulla onnistunutta kalanpyyntiä. Häntä ihmetytti, että vaikka kalaa tuli jatkuvasti paljon, niin ruokajan tultua pyytäjät jättivät työnsä ja nopeasti kiirehtivät mökkeihinsä aterioimaan. Ilmeisesti asukkaat olivat köyhiä siksi, että olivat laiskoja, mutta itse he eivät sitä onnekseen huomanneet, arveli akateemikko. Kalastusta hän kuvailee teoksessaan laajemminkin; siihen liittyvät tavat ja eri kalalajit ovat hänen muistiinpanojensa kohteena. Miikkulaisissa hän muuten tapasi hyvin iäkkäitä ihmisiä, vaikka elämänehdot olivat kovat. Lahjoitusmaaajärjestelmään hän näyttää perehtyneen kotimaassaan, ja siksi hän pitää talonpoikien raskasta asemaa täysin luonnollisena.

¹ E. Laxmanin (1737—1796) Aunuksen-kuvauksen suomennos on julkaistu Terra-aikakauskirjassa (55:2/1943) s. 28—41.

Ostermanin maiden naapuruudessa sijaitsivat vapaaherra Andrej Ivanovitš Freederikszin alueet, jotka Taipaleelta ulottuivat Käkisalmeen asti. Taipale oli tällöin enää vain pahainen paikkakunta; siellä oli ainoastaan kaksi taloa, eikä siellä ollut edes satamaa. Kalastus oli täälläkin tärkein elinkeino, mutta maanviljelyäkin sen ohessa harjoitettiin. Erityisen mielenkiintoista oli parkin valmistus. Keväisin kiskottiin parkkia, joka kuivattiin riihissä tai lammasnavetoissa. Sitten se pienennettiin ja kuljetettiin Pietariin, jossa saatiin puudalta n. 30 kopeekkaa. Metsissä oli lisäksi viljalti riistaa, sillä metsät olivat vankat ja karhut sekä sudet elivät niissä.

Vernitsasta Ozeretskovskijn matka jatkui Konevitsaan, jonka elämää ja vaiheita hän kuvailee laajasti. — Suomalaisen ja venäläisten välillä ei hänen mielestään ollut muuta eroa kuin uskonto. Kannaksella ei suurin osa venäjänuskoisista inkeroismiehistä pystynyt puhumaan venäjää läheskään niin hyvin kuin suomea; naiset eivät osanneet venäjää laisinkaan. Talot (kartanot) olivat sijoittuneet »suomalaismallisesti» hajalleen; päädyt olivat tavallisesti lahdelle päin. Maanviljely ja kalastus antoivat täälläkin jokapäiväisen leivän. Ruista, ohraa ja kauraa viljeltiin yleisesti; suomalaiset kylvivät lisäksi pienikokoista hernettä ja papua.

Käkisalmen (ven. *Korela*) tutkija totesi peräti pieneksi kaupungiksi. Kalansaaliit olivat kovin vähäisiä, vaikka vesiä oli runsaasti kaikkialla. Matkakuvauksessa seuraava nyt sivukaupalla kauniin Valamon esittelyä.

Jouduttuaan Sortavalan akateemikko havaitsi tämänkin kaupungin pieneksi: väkiluku oli 606, asukkaat olivat pääasiallisesti suomalaisia, ja hekin saivat toimeentulonsa maataloudesta kaupankäynnin lisäksi. Viljaa oli kuitenkin hankittava muualta. Venäläiset papit taisivat täälläkin suomea. Lähiseutujen pogostojen väestöstä Ozeretskovskij antaa numerotietoja.

Ruskealan marmorikaivos kiinnosti myös matkamiestä. Sieltä marmori kuljetettiin ensin 30 virstaa Helylään, josta sen rahti jatkui maitse Venäjän pääkaupungin rakennuspaikoille. On ilmeistä, että Ozeretskovskij tapasi Sortavalan kirkkoherran Samuel Alopaeuksen, jota pidetään Ruskealan marmorialueen löytäjänä.² Teoksessaan akateemikko mainitsee hartaan kotiseuduntutkijan Alopaeuksen julkaisseen v. 1787 saksankielisen mineralogisen kuvauksen »Kurze Beschreibung in Russisch-Kaiserl. Carelien befindlichen Marmor- und anderer Steinbrüche, Berg- und Stein-Arten».

Sortavalasta 15 virstan päässä sijaitsevalla Jyvenin³ pikkusaarella halottiin sinertävänharmaata marmoriam. (Nykyisin saaren kalliot lienee louhittu loppuun.) Lähellä olevasta Tulolasta kuljetettiin myös marmoriam Pietariin.

Monia pikkutietoja eri elämänaloilta on siroteltu kautta kirjan. Niinpä Ozeretskovskij kertoo sianharjaksista tehtävän köyttä, jota käytettiin verkon kiinnittämiseen. Hätäleivän teosta hän on ottanut niin ikään selvän. Varsinkin olkia pantiin taikinaan, kun jauhot olivat vähissä.

Impilahden, Kitelän ja Pitkänrannan kautta Ozeretskovskijn matka kulki kohti Itä-Karjalaa. Akateemikon kertomus on kauttaaltaan asiallista ja monipuolista. Havainnot ovat aidot ja niiden kohteet on kiinnostavasti valittu. Kaikesta voi päätellä, että Ozeretskovskij oli vuosisatansa tyyppillinen tiedemies, jonka mielen-

² S. Alopaeuksesta esim. Genos 1942 s. 115—120.

³ Saaren suomalaista nimeä en ole pystynyt selvittämään. Alopaeus kertoo teoksessaan (s. 24) näin: »Der zweite Marmorbruch ist in dem Sordawala Kirchspiel 15 Werst von dieser Stadt zu Wasser Ostwärts, auf einer kleinen Insel in dem Ladoga-Wasser, Aresaari genannt, der nunmehr Joen heist». Ilmeisesti *Jyven* ja *Joen* tarkoittavat samaa saarta. Venäläisessä laitoksessa (s. 30) ovat nimet *Арсаари* ja *Юенъ*. F. P. v. Knorringin Vanhan Suomen kuvauksessa (1833) on mainittu *Aresaari*.

kiinto kohdistui luonnontieteeseen, maantieteeseen, historiaan, tilastotieteeseen ja muillekin aloille. Teokseen liittyy 15 piirrosta, mm. kuvia luostareista ja rohkasta. Mahdollisesti Ozeretsovskijn akatemialle lähettämässä raporteissa on säilynyt lisätietoja matkasta; paperit ovat tallella akatemian arkistossa.⁴

N. Ozeretsovskijn teos herätti omana aikanaan huomiota. Vapaan taloudellisen seuran jäsen kollegiasessori Heinrich Storch julkaisi kirjasta saksankielisen lyhennelmän.⁵ Toinen painos teoksesta ilmestyi v. 1812.

Informations de l'académicien Nicolas Ozereckowskij sur le territoire de l'ancienne Finlande en 1785

par SULO HALTSONEN

L'académicien Nicolas Ozereckowskij fit en 1785 un voyage sur demande de l'Académie des Sciences de St Pétersbourg dans la région côtière du lac Ladoga et au lac Onéga. Il écrivit l'ouvrage Путешествіе по озерамъ

Ладожскому и Онежскому (1792), dont une partie a également été publiée en allemand. L'auteur le présente pour la raison qu'il contient des informations sur l'ancien territoire de la Finlande et les Finlandais.

⁴ Trudy Arhiva Ak. Nauk SSSR 4/1940 s. 124.

⁵ Materialien zur Kenntniss des Russ. Reichs I (Riika 1796) s. 211—304.